

Hudební občasník plzeňské diecéze



Výměna

Když jsem byl osloven, abych se ujal kůru plzeňské katedrály a s tím spojených povinností, mým prvním zájmem bylo poznat současnou situaci a zvyklosti v mém novém působišti. Plzeň pro mě není sice neznámým místem – je to mé rodiště a jako varhaník jsem v katedrále sv. Bartoloměje vypomáhal v letech 1995 až 2000, za dvanáct let se však mnohé změnilo. A s radostí mohu říci, že k lepšímu.

Kolegovi a mému předchůdci Miroslavu Pšeničkovi se podařilo zvládnout v českých poměrech nelehký úkol: navzdory tomu, že na domácí půdě neexistuje obecně zažitý model fungování katedrálního kůru, v Plzni vznikl za jeho působení funkční systém, na nějž bude jistě vhodné navázat. A je to model v leckterých ohledech ne nepodobný mému přístupu, o jehož prosazení jsem se snažil ve svém předchozím

působišti – svatohorské bazilice.

Páteří hudebního života plzeňské katedrály je samozřejmě snaha o co nej kvalitnější liturgickou hudbu ve všech jejích variantách: regenschori tedy osobně zajišťuje varhanní doprovod lidového zpěvu při bohoslužbách, pro zpěv žalmů jsou školeni kantoři, jimž je nabídnuta systematická hlasová výchova. Při katedrále působí rovněž tři pěvecká tělesa. Dvě z nich jsou již tradiční součástí zdejšího hudebně-liturgického dění po mnoho let: katedrální schola, která zajišťuje každodenní úkoly přináležející: podporu lidového zpěvu, alternování lidových ordinárií a doplnění liturgie o vhodné vícehlasé skladby většinou z oboru vokální polyfonie. Díky vytrvalou činnost scholy patří nejen jejím členům, ale především jejímu sbormistru P. Krylovi.

Druhým souborem je smíšený sbor Resonance s bohatou a dlouhou historií. V současnosti asi dvacetičlenný sbor zpívá při některých příležitostech liturgického roku (o letošních Vánocích např. při božích liturgiích Bachovy vánoční chorály) a doplňuje tak repertoár i dramaturgii scholy. Za snahu o neustálý interpretační růst vděčí Resonance v posledních letech sbormistryni J. Chaloupkové.

Novým elementem katedrální liturgické hudby je v nedávných letech založená schola cantorum, čítající cca osm mužů, kteří se zabývají poučenou interpretací gregoriánských zpěvů a jejich provozováním při liturgii.



Kromě mešní liturgie jsou pravidelnou součástí liturgického dění v katedrále slavnostní nešpory, které se až doposud konaly třikrát do roka – na Boží Hod vánoční, velikonoční a svatodušní. Hudební zpracování textů pochází rovněž z pera Miroslava Pšeničky. Z dalších významnějších prvků hudby při liturgii je třeba ještě zmínit nedělní roráty, které – v jejich původní neokleštěné formě – zaznívají při nedělních ranních mších v době adventní a navíc v koncertním provedení v pondělí po první neděli adventní.

Již tradiční součástí liturgického roku je cyklus adventních varhanních půlhodin, na nichž zní čtení z Písma a jím inspirované varhanní improvizace. Dalším pravidelným koncertním cyklem je varhanní festival, zahrnující většinou tři koncerty a jednu tematickou přednášku. Zapomenout nesmím ani na tradiční vánoční koncert, jehož dramaturgie se snaží těžit z méně známé, nikoli však méně zajímavé vánoční hudby.

Činnost regenschorio plzeňské katedrály se však neomezuje pouze na zajištění hudby v katedrále samé. Péčí M. Pšeničky vznikl kurz pro amatérské varhaníky, který běží již v druhém cyklu. Uskutečnil se nespočet setkání sborů Plzeňské diecéze. Rovněž byl založen diecézní archiv hudebnin a v neposlední řadě též vydáván tento občasník. Je toho jistě ještě mnoho, co jsem zde nezmínil. Je mi ctí pokračovat v takto dobře nakročeném směru.

Vás, milí čtenáři, prosím o modlitbu za zdar naší společné práce.

Pavel Šmolík

KURZ PRO AMATÉRSKÉ VARHANÍKY

Již druhý běh kurzu liturgické hry pro amatérské chrámové varhaníky bude v nadcházejícím červnu 2014 zakončen závěrečnými zkouškami. A byť by se zdálo, že tento okamžik je ještě poměrně vzdálen, již nyní je třeba hovořit o tom, že další plánovaný – tedy již třetí běh kurzu – otevře své brány zájemcům o zdokonalení se v službě liturgického varhaníka. Nejedná se jen o výuku samotné hry na varhany, ale též jiných souvisejících disciplín: liturgice, organologii, hlasové výchově ad. Jako předběžný termín přijímacího řízení do třetího běhu kurzu je stanovena druhá polovina května 2014. Nadchází tedy čas, aby jste vy, kteří chcete sloužit Bohu i lidem ve vašem okolí kvalitnější varhanní službou, uvážili tuto možnost, která se po dvou letech opět nabízí. A to nejen vám, ale též varhaníkům ve vašem okolí, kteří snad o kurzu neslyšeli a nebo kteří potřebují povzbuzení, aby se neostýchali se do něj přihlásit. Podrobnější informace o podmínkách návštěvy, programu kurzu a přesný termín konání přijímacího řízení budou zveřejněny v dalším čísle občasníku nebo je bude možno získat dotazem na vyučující kurzu MgA. Markétu Schley-Reindlovou na e-mailové adrese schley.reindl@gmail.com.

O intenzivním kurzu varhaníků



Již pátým rokem se konal tradiční intenzivní varhanní kurz na Svaté Hoře. Sešli jsme se v pondělí 8. července a kurz jsme zakončili v neděli 14. července slavnostní mší a obědem s Mons. Františkem Radkovským.

Když jsem se přibližovala ke Svaté Hoře, vybavily se mi květnové poutě, to jak spolu s dědečkem kráčíme po svatohorských schodech, zvuk varhan, ale abych neodbíhala: Pro mě osobně to byl první intenzivní varhanní kurz a proto jsem jela i s trochou obav, jak to vše zvládnou, jací tam budou lidé. Vždyť už první přednáška byla od 15:45, to jsme neměli moc času se zabydlet v exercičním domě a seznámit se. Abych vám jen trochu přiblížila místo. Svatá Hora je „hora“ sama pro sebe. Je zde bazilika s klášterem, několik metrů od nich je exerciční dům, kde jsme byli ubytováni a pár krámků, které jsou večer už zavřené. Měli jsme proto pro sebe naprostý klid (pokud jsme tedy chtěli). Stravovali jsme se v prostorách kláštera v refektáři.

Každý den začínal ranními chválami v bazilice, poté snídáně v refektáři, rozzpívání s Ondrou Tichým a pak celé dopoledne přednášky na různá témata (polyfonie, dirigování, dějiny liturgické hudby, gregoriánský chorál, organologie). Po obědě jsme vždy měli chvilku volno a pak až do večera byly opět přednášky. Nesměly chybět zkoušky se sborem na

nedělní mši svatou. Na závěr dne jsme se modlili latinské Completorium.

V úterý nás také poctil svou návštěvou Mons. Karel Herbst, který ráno sloužil mši svatou a během dne nabízel možnost ke svátosti smíření nebo k duchovnímu rozhovoru. Ve středu nás pan Marek Valášek učil, jak správně dirigovat. I čtvrté přednáška na téma Gregoriánský chorál byla velice zajímavá.

Po celou dobu kurzu probíhala soutěž „Podivnosti“, která byla vyhodnocena v pátek, kdy jsme měli volné odpoledne. V sobotu jsme měli poslední téma kurzu organologii. V neděli jsme neměli ranní chvály, ale pouze snídani a pak mši svatou, kterou sloužil Mons. František Radkovský. Závěr byl opravdu slavnostní: oběd – Svatohorská svíčková.

Večery patřily společnému povídání, hraní na hudební nástroje, ale i fotbalu. Někteří z pražských kurzistů nám pobyt zpřijemňovali hrou na své oblíbené nástroje: Pavlína Trakalová na harmoniku, Martin Homola na kytaru, Dagmar Drahovzalová, Tereza Moravcová a Michal Řezáč na zobcové flétny.

Chtěla bych velmi poděkovat našim vyučujícím panu Miroslavu Pšeničkovi a paní Markétě Schley-Reindlové za trpělivost a laskavost a všem přednášejícím za zajímavé přednášky.

Za plzeňský kurz Tereza Moravcová

Gratulační koncert u příležitosti životního jubilea významné varhanice a varhanní pedagožky Jitky Chaloupkové



Jitka Chaloupková (* 23. 11. 1943) pochází z Teplé u Mariánských Lázní. Vystudovala konzervatoř v Praze ve třídě Jana Bedřicha Kraje. Na základě vynikajících studijních úspěchů získala státní stipendium, které jí umožnilo absolvovat dvouleté studium ve Weimaru u profesora Köhlera. Po návratu do Čech zahájila studium hry na varhany na Akademii múzických umění v Praze u profesora Reinbergera a studium hry na cembalo u docentky Růžickové. V roce 1971 získala 2. cenu v interpretační soutěži ministerstva kultury. Od roku 1972, tj. ihned po absolutoriu AMU, byla přizvána do pedagogického sboru konzervatoře v Plzni, kde až do roku 1993 vyučovala nejprve povinný klavír, později hru na varhany, varhanní a klavírní improvizaci a teoretické předměty. Od roku 1993 významně posílila pedagogický sbor nově vzniklé kon-

zervatoře v Českých Budějovicích.

Koncertní činnost zahájila již za vysokoškolských studií, hojně vystupovala doma, dále na základě četných pozvání i v zahraničí, zejména v Německu. Od studií se intenzivně zajímala o historii českého varhanářství a o studium v archivech. Publikovala též v odborném tisku. V archivech se hojně věnovala i studiu notového materiálu, tato činnost jí umožnila pracovat na spartaci starých českých skladeb (Stabat mater J. J. Ryby a další díla z Archivu města Plzně, prováděná v cyklu „Hudba z archivu“ konzervatoře v Plzni). V současné době působí jako organolog plzeňské diecéze a dále se věnuje četné koncertní činnosti. Často je též zvána do poroty varhanních soutěží.

Markéta Schley Reindlová
(životopis zpracovala Jitka Kutíšová)

V podvečer svátku sv. Cecílie, v pátek 22. 11. 2013 od 18 hodin se poprvé koncertně rozezněly nově zrestaurované varhany kostela Nanebevzetí Panny Marie („u františkánů“) v Plzni.

Oslava to byla hned trojnásobná. Radost nad krásným zvukem kvalitně zrestaurovaných třimanuálových Riegrových varhan firmou Eisenbarth z Pasova byla ta nejlepší pocta sv. Cecílii, patronce duchovní hudby a chrámových hudebníků.

Večer ale patřil ještě jedné oslavenkyni: významné varhanici a varhanní pedagožce Jitce Chaloupkové, pro kterou byl tento slavnostní koncert uspořádán.

U varhanního stolu se ten večer vystřídal 14 hráčů, vesměs bývalých absolventů varhanního oddělení plzeňské konzervatoře (V. Roubal, K. Hiner, V. Novák, A. Viktora, J. Esterle, M. Schley Reindlová, M. Kolářová, P. Janovičová, L. Čechová) a konzervatoře v Českých Budějovicích (P. Šmolík, M. Pšenička), aby tak hudebně poblahopřáli jubilantce.

Po koncertě přijala Jitka Chaloupková gratulace i od Otce biskupa Františka Radkovského, pana arciděkana Emila Soukupa a celého zástupu dalších gratulantů.

Neméně příjemnou součástí celé oslavy bylo společné posezení po skončení koncertu, kde se po letech sešli a pohovořili nejen bývalí studenti varhanního oddělení, ale i celá řada dalších hostů z řad hudebních přátel, dalších varhaníků, členů pěveckých sborů a schol.

Neutuchající elán J. Chaloupkové, její životní optimismus, ale i její ochotu kdykoliv pomoci a poradit dokázali ocenit všichni žáci, přátelé i spolupracovníci. Tento večer se tak stal pro všechny příležitostí vyjádřit díky a popřát vše dobré do dalších let.

KATEDRÁLA SV. BARTOLOMĚJE



ADVENTNÍ PŮLHODINKY

varhanní improvizace 12. ročník
neděle v 15 hodin

1. 12. – Pavel Šmolík

8. 12. – Miroslav Pšenička

15. 12. – Jakub Janšta

22. 12. – Jaroslav Tůma

Roráty při liturgii

1., 8., 15. a 22. 12. v 6.45 hodin

Zpívá Chorální schola plzeňské katedrály a Literátské bratrstvo

pondělí 2. 12. v 19 hodin

Roráty aneb radostné zpěvy adventní
soubor RITORNELLO

úterý 25. 12. v 16 hodin

SLAVNOSTNÍ HUDEBNÍ NEŠPORY

předsedá biskup Mons. František Radkovský

středa 26. 12. v 16 hodin

SLAVNOSTNÍ VÁNOČNÍ KONCERT

Pražší pěvci, smíšený pěvecký sbor, sbormistr Stanislav Mistr

neděle 29. 12. v 16 h. - kostel Nanebevzetí Panny Marie

Benefiční koncert - na opravu varhan

Pavel Šmolík - varhany • **Kateřina Falcíková** - soprán

neděle 5. 1. 2014 v 19 hodin • Tříkrálový koncert

Komorní smíšený sbor Dr. Vladimíra Vepřeka

a členové Příbramské filharmonie, řídí Pavel Šmolík

vstupné dobrovolné

Pořádá Biskupství plzeňské ve spolupráci s Ars Christiana o. p. s.
za podpory Plzeňského kraje a Nadace Život umělce

Ars
CHRISTIANA o.p.s.



Restaurování varhan ve farním kostele sv. Petra a Pavla v Liticích

Při výjezdu z Plzně směrem na jih nás vyprovází štíhlá střecha věže litického kostela, která se zdvíhá na návrší nad obcí, jako prst vztyčený k nebi. Kostel sv. Petra a Pavla v Liticích patří mezi nejvýznamnější církevní stavby na území města Plzně. Jeho stav byl koncem 20. století velmi neuspokojivý, měl narušenou statiku včetně krovu. Od roku 1996 se o kostel stará Koinonia Jan Křtitel a postupně jej obnovuje. Podle posledních průzkumů, prováděných v průběhu zevrubné opravy exteriéru kostela, byl kostel postaven v první polovině 14. století, na místě starší kamenné sakrální stavby. Materiál na stavbu gotického kostela, který vznikl za posledních Přemyslovců, použili stavitelé právě z této původní románské stavby. V severní stěně kostela jsme mohli před nanesením nové omítky spatřit i zbytky zdí s figurální výzdobou. Mimořádně cenný je i gotický portál v severní stěně kostela. Dnes se téměř celý vnějšek kostela může pyšnit novou bílou omítkou.

Také zařízení kostela je velmi hodnotné. Hlavní oltář z r. 1600, boční oltáře přenesené z klášterního kostela v Chotěšově, raně barokní kazatelna a další.

Hodnotné jsou i jednoduše provedené varhany s pedálem, které byly v minulosti zapsány do Ústředního seznamu kulturních památek ČR. Nejsou sice tak staré jako většina ostatního zařízení kostela, jsou ale zajímavé a kvalitně postavené. Postavili je bratři Josef a Ignác Müllerové z Chebu v r. 1833, jak dokládá i tento zápis zachovaný v hracím stole: „Im Jahr 1833 wurde die Orgel von Gebrüder Müller aus Eger erbaut den 27. März 1833“. Nástroj se nedochoval v původním stavu, byl v průběhu času upravován a opravován, nejzásadněji v r. 1896 pravděpodobně Christophem Müllerem nebo jiným varhanářem z jeho okruhu. Nejspíše v té době došlo k dispozičním změnám, úpravě hracího stolu, zásahu do mechanické traktury, výměně manuálové klaviatury a manubrií. Varhanář Christoph Müller z Úšovic u Mariánských Lázní neměl s varhanářskou rodinou Müllerů z Chebu kromě jména nic společného.

V letech 2006-7 nástroj vyčistil a zprovoznil italský varhanář a restaurátor Giovanni Pradella za spolupráce Koinonie. Tento přední italský varhanář a restaurátor varhan je členem tohoto společenství a často i s rodinou do Litic zajíždí.

Sluší se říci několik slov o stavitelích litických varhan. Bratři Ignác a Josef Müllerové byli dva ze čtyř synů varha-

náře Antonína Müllera. Všichni čtyři bratři působili jako varhanáři. Bratři Ignác a Josef pracovali nějaký čas spolu, někdy se podepisovali jako Gebrüder Müller bürgl. Orgel und Fortepianobauer in Eger. Ostatní bratři jim zřejmě pomáhali, jak svědčí i zápis na tónovém ventilu litických varhan: „Littizer Pfarr Bischofsorgel / Eger Müller Anton 1833“. Josef a Ignác spolu postavili několik nástrojů, dodnes se dochovaly varhany ve Skalné na Chebsku a v Touškově Vsi na Plzeňsku. Brzy po svatbě Josefa v r. 1833 spolupráce s Ignácem skončila a začali pracovat každý zvlášť. Od Ignáce se do dneška dochovaly v západních Čechách troje varhany, od Josefa pak velmi zdařilé nástroje v evangelickém kostele v Mariánských Lázních, v kostele Narození sv. Jana Křtitele ve Valči a v Lubenci na Karlovarsku. Je nutno dodat, že Josef Müller si zachoval po rozchodu s bratrem Ignácem původní styl stavby varhan, zatímco Ignác stavěl své nástroje robustní a těžkopádné.

Litické varhany nejsou nijak velké, mají 6 rejstříků v manuálu a 2 rejstříky v pedálu. Po sejmutí novodobého nátěru hracího stolu nad manubrii se objevily původní štítky označení rejstříků. Podle nich byla dispozice následující (v závorkách jsou uvedeny předpokládané stopové délky):

Manuál:

BORDUN (8')
PRINCIPAL (4')
COPLFLAUTO (4')
QUINT (2 2/3')
OCTAVA (2')
MIXTURA (4x)

Pedál:

VIOLONBASS (8')
OCTAVBASS (4')

Při zromantizování dispozice varhan byla Mixtura nahrazena Principalem 8' a Copflauto Salicionalem 8'. Ostatní rejstříky zůstaly z větší části původní.

Klasický tónový rozsah manuálu C- c3 má již chromatickou velkou oktávu, zatímco tónový rozsah pedálu je ještě barokní C-a, repetující, s krátkou velkou oktávou. Měch není původní, nad ním byly umístěny jako zákryty desky z velkých klínových měchů, pravděpodobně původních z těchto varhan.

Nástroj je zabudován do jednoduché pozdně barokní skříně postavené uprostřed kůru. Pedálová vzdušnice je umístěna těsně za skříní varhan. Prospekt se skládá z pěti píšťalových polí osazených nepůvodními zinkovými píšťalami Oktávy 4'. V řezbách nad prospektovými píšťalami s rostlinnými motivy nalezneme náznak akantu. Koruny píšťalových

věží jsou osazeny staršími, barokními soškami andělů a sochami světců. Původní nátěr skříně se nedochoval.

V roce 2007 nabídl varhanář G. Pradella zrestaurovat varhanní stroje litických varhan. Náklady hradí anonymní dárcé ze společenství Koinonia. Po vyřízení potřebné restaurátorské licence pro ČR započala příprava na restaurování.

Byl prozkoumán téměř identický nástroj bratří Müllerů v kostele sv. Markéty v Touškově Vsi postavený v r. 1832, který okolo r. 1900 přestavěl varhanář Christof Müller. Hrací stůl včetně manuálu a manubrií zůstaly zde bohudík originální. Také prohlídka a proměření menzur některých rejstříků varhan ve Skalné, Valči a Lubenci bylo užitečné k získání poznatků o způsobu stavby varhan v Liticích a k jejich restaurování. V evangelickém kostele v Mariánských Lázních se zase dochovaly původní krásné klínové měchy, inspirace pro rekonstrukci měchů litických.

Kam dnes pokročilo restaurování varhan? Varhanní stroje byly odvezeny do varhanářské dílny G. Pradelly v severní Itálii, zatímco skřín varhan zrestaurovali čeští restaurátoři. Opatřili ji novými podkladovými nátěry a fládrováním, podle domluvy odborníků na základě detailního průzkumu a sond. Také řezby a sochy na korunách varhanní skříně byly již zrestaurovány.

Měl jsem příležitost zúčastnit se kontrolního dne restaurování varhanních strojů ve varhanářské dílně G. Pradelly ve městě Sondrio v Itálii v říjnu letošního roku. Varhanář nás zde seznámil se zařízením dílny a technologickými postupy varhanářských prací, s možnostmi jeho firmy i se spoluprací s Technickou univerzitou v Miláně. V hlavní restaurátorské dílně pak následovala kontrola současného stavu rozpracovanosti jednotlivých částí litických varhan. Zároveň jsme diskutovali s restaurátorem o zamýšlených technologických krocích k dokončení restaurátorského díla.

Měli jsme také možnost si prohlédnout a poslechnout troje historické varhany, které G. Pradella restauroval, nejstarší z r. 1519, které r. 1589 revidoval slavný italský varhanář Antegnati. Varhanář se oprávněně pochlubil i svými varhanami z r. 2007, které jsou využívány k autentickým nahrávkám hudby 18. století.

Věříme, že se restaurování litických varhan v krátké době podaří ke všeobecné spokojenosti a budeme moci obdivovat dílo chebských varhanářů v plné jeho původní kráse zvuku. Litické varhany jsou zaručeně v povolání rukou.

Jiří Reindl